

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ АГРЕСОРА

УДК: 343.9.018

Карчевський М. В.,

доктор юридичних наук, професор Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Івано-Франківськ, Україна), головний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України (м. Харків, Україна)

e-mail: comcriminal@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2693-3592>

Поклад В. І.,

кандидат філософських наук, доцент Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: v.poklad@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2272-917X>

ОБЧИСЛЮВАЛЬНЕ КРИМІНОЛОГІЧНЕ АРГУМЕНТУВАННЯ ЯК СУЧАСНА МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

Анотація. Розробка науково обґрунтованих технологій протидії злочинності передбачає удосконалення аргументації їх теоретичних положень та прогнозування

практичних наслідків. Кримінологічне аргументування оперує знаннями, що відносяться як до кримінально-правового регулювання, так і до пов'язаних зі злочинністю соціальних процесів.

Обчислювальне аргументування здійснюється шляхом використання інформаційних технологій для збирання, обробки, аналізу та візуалізації даних. Використання інформаційних технологій для дослідження соціальних процесів вивчається обчислювальною соціальною наукою (computational social science).

Обчислювальне кримінологічне аргументування визначається як процес обґрунтування положень про злочинність, її причини, особистість злочинця, особистість жертви злочину та заходи запобігання злочинів, який здійснюється шляхом методологічно послідовного отримання нових знань з даних, що збираються та обробляються автоматизовано.

Авторами реалізовано дослідницькі проекти, які дають можливість оцінити потенціал обчислювального кримінологічного аргументування. Зокрема, проведено дослідження правозастосовчого кримінально-правового регулювання. Відповідно до методології відтворюваних досліджень, програмним шляхом були зібрані, очищені та візуалізовані дані статистичних звітів Офісу Генерального Прокурора та Державної судової адміністрації України. З використанням розробленого застосунку було здійснено аналіз основних тенденцій протидії злочинності в Україні.

Ключові слова: кримінологічне аргументування, протидія злочинності, обчислювальна соціальна наука.

1. Головною соціальною функцією кримінології є представлення суспільству науково обґрунтованих технологій протидії злочинності. Розробка таких технологій має теоретичну та емпіричну складові. Власне наукове обґрунтування завжди передбачає досконалу аргументацію як положень теоретичної моделі досліджуваного явища, так і прогнозування наслідків її використання у практиці.

2. Аргументування визначається як «процес обґрунтування людиною певного положення (твердження, гіпотези, концепції) з метою переконання в його істинності, слушності» [1, с. 36]. Відповідно до правил класичної науки, структура аргументування складається з тези (положення, істинність якого необхідно довести), аргументів (положень, що підтверджують істинність тези) і демонстрації (логічного зв'язку тези з аргументами).

3. Правове аргументування є однією з актуальних проблем сучасної юридичної науки [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Кримінологічне аргументування в нашій традиції вважається видом правового й стосується злочинності, її причин, особистості злочинця та жертви злочину, заходів запобігання. Кримінологічне аргументування оперує положеннями, що відносяться як до кримінально-правового регулювання, так і до пов'язаних зі злочинністю соціальних процесів. Соціальні явища та процеси є необхідним контекстом аналізу даних про використання права.

4. Обчислювальне аргументування здійснюється шляхом використання інформаційних технологій для збирання, обробки, аналізу та візуалізації даних. Використання інформаційних технологій для дослідження соціальних процесів вивчається обчислювальною соціальною

наукою (computational social science). Виникнення та розвиток означеної галузі пізнання можна вважати закономірним наслідком реалізації принципу квантифікації емпіричних наук про суспільство з урахуванням прогресуючої діджиталізації соціального життя. Методи цієї науки поділяються на такі групи, як: автоматизація збору даних, аналіз соціальних систем, соціальні геоінформаційні системи, моделювання соціальних систем тощо [9]. Обчислювальна соціальна наука розглядається як міждисциплінарне поле, яке включає математику, статистику, науку про дані (data science) та, звичайно ж, науку про суспільство (social science) [10]. Своєю чергою, data science визначається як набір фундаментальних принципів вилучення інформації та знань із даних [11].

Логіка розглядає аргумент, як «думку, істинність якої уже встановлена раніше і яка може бути використана для обґрунтування істинності довільного положення» [12, с. 365]. Дані, отримані з використанням сучасних технологій, розглядаються як аргументи тоді, коли вони одержані з дотриманням відповідної методології. Такою, зокрема, є методологія проведення відтворюваного дослідження (reproducible research). Аналіз даних вважається відтворюваним, якщо набори аналітичних даних і комп'ютерний код, використаний для створення аналізу даних, надаються іншим для незалежного вивчення та аналізу [13]. У такий спосіб досягається відкритість дослідження й значно збільшується довіра до його результатів.

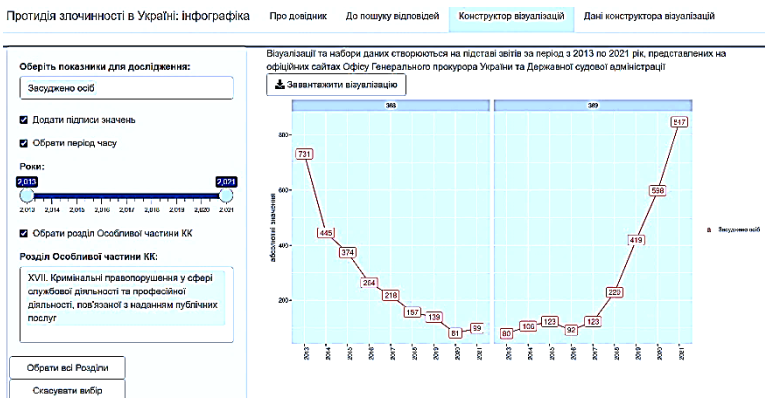
5. Таким чином, обчислювальне кримінологічне аргументування визначимо як *процес обґрунтування положень про злочинність, її причини, особистість злочинця,*

особистість жертви злочину та заходи запобігання злочинів, який здійснюється шляхом методологічно послідовного отримання нових знань з даних, що збираються та обробляються автоматизовано.

6. Сучасний рівень інформаційних технологій, їх доступність та поширеність дозволяють використовувати обчислювальне кримінологічне аргументування для аналізу протидії злочинності в Україні. Нами реалізовано дослідницькі проекти, які дають можливість оцінити потенціал обчислювального кримінологічного аргументування. Зокрема, розроблено візуалізацію географічного розподілу військових злочинів рф в Україні протягом лютого-жовтня 2022 року, яке базувалося на використанні спеціалізованих відкритих баз даних [19]. Створено модель суспільства методом агентного моделювання (agent based modelling) та підтверджено гіпотезу про те, що посилення покарання є менш ефективним, ніж заходи, не пов'язані з репресією [20]. Засобами обчислювального аналізу законодавчих текстів досліджено динаміку законодавчих оцінок суспільної небезпечності злочинів [21; 22].

7. Проведено дослідження правозастосовчого кримінально-правового регулювання [23]. Відповідно до методології відтворюваних досліджень, програмним шляхом нами були зібрані, очищені та візуалізовані дані статистичних звітів Офісу Генерального Прокурора та Державної судової адміністрації України. Усі вхідні дані, програмні скрипти та отримані результати представлені у відкритому доступі [24], розроблено вебзастосунок (рис. 2) для роботи з отриманими результатами [25]. Було інтегровано та забезпечено можливість аналізу відомостей про більше ніж сто показників протидії злочинності, по

кожній статті Особливої частини Кримінального кодексу України за 9 років (2013-2021). Загальний обсяг набору

даних склав близько 980 тисяч показників.

Рис. 2. Інтерфейс вебзастосунку "Протидія злочинності в Україні: інфографіка"

Робота із застосунком наочно продемонструвала сформульовану раніше тезу про необхідність розгляду даних щодо застосування певних норм кримінального права в контексті даних, що характеризують соціальні процеси [див.: 26]. Наприклад, вибухове зростання з 2014 року злочинів проти основ національної безпеки пояснюється саме контекстом – військовою агресією рф проти України. Падіння облікованих правопорушень у сфері обігу наркотиків у 2016 році не свідчить про те, що в цей рік стало менше відповідних посягань, а відображає складні процеси реформування Національної поліції України. Тлумачення зростання кількості облікованих згвалту-

вань та кількості осіб, засуджених за цей злочин, потребує розгляду даних процесів у контексті ратифікації Україною Стамбульської конвенції. Отже, обчислювальне кримінологічне аргументування, як і будь-яке кримінологічне дослідження, не зводиться до аналізу певних показників функціонування права, з необхідністю потребує їх розгляду в контексті відповідних соціальних процесів, дані про які також отримуються Державною службою статистики, авторитетними соціологічними центрами з використанням сучасних технологій

З використанням розробленого застосунку було здійснено аналіз основних тенденцій протидії злочинності в Україні. Отримано наступні висновки: *разом із поступовим зменшенням кількості облікованих проваджень, зменшенням кількості засуджених осіб та пом'якшенням покарань, які призначаються, спостерігаються недостатня реалізація публічного інтересу в належному функціонуванні системи кримінальної юстиції, часткова примітивізація протидії злочинності, недостатність конструктивної професійної комунікації; існують ризики падіння рівня суспільної довіри до соціальних інститутів, які забезпечують дотримання законів, та, як наслідок, зростання злочинності [23].*

Зіставлення встановлених тенденцій розвитку законодавчого та правозастосовчого рівнів кримінально-правового регулювання свідчить про різницю у їх направленості. *Якщо кримінальне законодавство розвивається шляхом посилення заборон та збільшення санкцій у вигляді позбавлення волі, то практика його застосування демонструє тенденції зменшення кількості засуджених та застосування штрафів частіше, ніж позбавлення волі.*

Близько половини наявних у кодексі заборон не використовувалися жодного разу.

Застосування обчислювального кримінологічного аргументування в такій ситуації набуває особливої актуальності. Необхідне підвищення ефективності кримінально-правового регулювання як на правозастосовчому, так і на законодавчому рівнях, розвиток протидії злочинності має обов'язково передбачати збір та аналіз якомога більших обсягів даних щодо обліку кримінальних проваджень, часу прийняття рішень, регіональних особливостей роботи правоохоронців, призначених покарань, психометричних характеристик злочинців, особливостей їх посткримінальної поведінки тощо. Це забезпечить можливість прийняття обґрунтованих, так званих, керованих даними (data driven) рішень щодо організації протидії злочинності в державі.

8. Здійснені дослідницькі проєкти наочно демонструють значний потенціал обчислювального кримінологічного аргументування. По-перше, воно дає можливість швидко оцінювати зміст достатньо великих об'ємів даних та реагувати на динамічні соціальні процеси. По-друге, властива обчислювальному аргументуванню методологія відтворюваних досліджень здатна якісно підвищити рівень довіри до результатів кримінологічних досліджень. Саме тому, по-третє, рішення, розроблені на підставі великої кількості даних, за методологією, яка забезпечує високий рівень довіри до результатів аналізу, здатні істотно раціоналізувати національний дискурс щодо протидії злочинності.

Встановлені недостатності реалізації публічного інтересу в належному функціонуванні кримінальної юстиції, примітивізація протидії злочинності, різна направленість розвитку кримінального законодавства та практики його застосування, критично актуалізують проблему ефективності кримінально-правового регулювання та пошук шляхів її розв'язання. Одним із таких є впровадження обчислювального кримінологічного аргументування для прийняття рішень щодо протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Рабінович П. М. Правова аргументація: терміно-поняттєвий інструментарій дослідження / П. М. Рабінович, Т. І. Дудаш. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 8-20. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/varpu_2016_2_3.
3. Дудаш Т. І. Особливості аргументування рішень Європейського суду з прав людини (до характеристики методологічних підходів). *Право України*. 2017. № 4. С. 86-95.
4. Feteris E. *Foundamentals of Legal Argumentation: A Survey of Theories on Justification of Judicial Decisions*. *Argumentation Library*. 1999. Vol. 1. 225 p.
5. Щербина О. Ю. До питання про розуміння аргументації у логіко-юридичних дослідженнях. Гуманітарні студії. 2014. Вип. 21. С. 45-53.
6. Stelmach J., Brożek B. *Methods of Legal Reasoning*. *Law and Philosophy Library*. 2010. Vol. 78. 236 p.

7. Козюбра М. І. Моделі (типи) юридичної аргументації. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Т. 144–145. С. 3–8.

8. Кістяник В. І. Правова аргументація: сучасні підходи до її розуміння в зарубіжних дослідженнях. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Юридичні науки»*. 2012. Т. 129. С. 20–22.

9. Cioffi-Revilla, C. Computational Social Science. *Wiley Interdisciplinary Reviews Computational Statistics*, 2(3). May 2010. P. 259-271.

10. Hox, J. J. Computational Social Science Methodology, Anyone? *Methodology*. 2017, 13, pp. 3-12. URL : <https://doi.org/10.1027/1614-2241/a000127>.

11. Provost, F., Fawcett, T. Data Science and its Relationship to Big Data and Data-Driven Decision Making. *Big Data*. Mar. 2013, pp. 51-59. URL : <http://doi.org/10.1089/big.2013.1508>.

12. Конверський А. Є. Логіка: підручник. 2-ге вид., виправлене / А. Є. Конверський. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2017. 393 с.

13. Peng RD. 2011. Reproducible research in computational science. *Science*, 334(6060):1226–27.

14. Web Scraper open free documentation. (N. d.) [Elektronic resurs] N. p. URL: <https://www.webscraper.io/documentation>. [in English].

15. Ukrainian civilians under Russian attack | WNT. (N. d.) *ABC News Youtube chanel*. N. p. URL : <https://youtu.be/nBfjsLTxvH8>. [in English].

16. R Core Team (2022). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. URL : <https://www.R-project.org/>. [in English].

17. Feinerer I., Kurt Hornik K., Meyer D. (2008). Text Mining Infrastructure in R. *Journal of Statistical Software*, 25(5): 1-54. URL : <https://www.jstatsoft.org/v25/i05/>. [in English].

18. WordsCloud.com - Free online Wordcloud generator. (N. d.) [Elektronic resurs] N. p. URL : <https://www.wordclouds.com/>. [in English].

19. Загиблі через військову агресію РФ проти України. Лютий-жовтень, 2022. [Електронний ресурс] URL : <https://youtu.be/pGx3nZfXAAI>.

20. Карчевський М. В. Агентне моделювання – нові можливості дослідження злочинності. *Забезпечення правопорядку в умовах коронакризи* : матеріали панельної дискусії IV Харків. Міжнар. юрид. форуму, м. Харків, 23–24 верес. 2020 р. / редкол.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Головкін. Харків : Право, 2020. С. 93-98

21. Карчевський М. В., Одинцова О. В. (2019). Автоматизована система для дослідження законодавчої оцінки суспільної небезпечності діяння «In Context». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Вип. 4(88). С. 92-101. URL : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.88.92-101>.

22. Карчевський М. В. Загальна динаміка кримінально-правового регулювання на законодавчому та правозастосовчому рівнях. [Електронний ресурс] URL : https://github.com/Nickolay78/Criminal_Code_of_Ukraine.

23. Карчевський М. В. (2022). Протидія злочинності в Україні у форматі DATA SCIENCE. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Вип. 2(98). С. 202-227. URL : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.202-227>.

24. Карчевський М. В. Вхідні дані, скрипти збирання, очищення, обробки та побудови візуалізацій для web-застосунку. *Інтерактивний довідник «Протидія злочинності в Україні (2013-2021)»*. URL : <https://github.com/Nickolay78/Combating-Crime-in-Ukraine-2013-2021>.

25. Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні : інфорграфіка : інтерактивний довідник. [Електронний ресурс] URL : <https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/>.

26. Поклад В. Соціальні параметри кримінологічного прогнозування. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.)* / [редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін.]. Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 46-48.

Karchevskiy M., Poklad V. Computational criminological argumentation as a modern methodology for evaluating the effectiveness of combating crimes

Developing of science-based crime prevention technologies involves improving the argumentation of their theoretical provisions and forecasting practical consequences. Criminological argumentation operates with knowledge related to criminal law regulation and social processes related to crime.

Computational reasoning is carried out by using information technology to collect, process, analyze and visualize data. The use of information technologies for the study of social processes is studied by computational social science.

Computational criminological reasoning is defined as the process of substantiating propositions about crime, its causes, the identity of the criminal, the identity of the victim of crime, and measures to prevent crimes, which is carried out by methodologically consistent acquisition of new knowledge from data collected and processed automatically.

The authors have implemented research projects that provide an opportunity to assess the potential of computational criminological reasoning. In particular, a study of law enforcement criminal law regulation was conducted. Under the methodology of reproducible research, data from statistical reports of the Office of the General Prosecutor and the State Judicial Administration of Ukraine were collected, cleaned and visualized by software. Using the developed application, an analysis of the main trends in combating crime in Ukraine was carried out.

Keywords: computational criminological reasoning, crime prevention, computational social science.